

Agnieszka Czajkowska

Resocjalizacja nieletnich metodami wolnościowymi w Polsce i w Holandii

---

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 26-39

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka CZAJKOWSKA

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

RESOCJALIZACJA NIELETNICH METODAMI WOLNOŚCIOWYMI W POLSCE I W HOLANDII

Programy przeciwdziałające przestępczości nieletnich realizowane w Polsce

Preambuła Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 roku wraz z najnowszymi poprawkami określa cel działania sądu rodzinnego i jego społeczne skutki. Celem tym jest dążenie „do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich” oraz: stworzenie warunków powrotu do normalnego życia nieletnich, którzy popadli w konflikt z prawem, bądź z zasadami współżycia społecznego dążenie do umocnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązkach członków społeczeństwa.

Zapobieganie przestępczości nie należy wyłącznie do zadań policji. Trudno zgodzić się również z przeciwstawnym stanowiskiem, że zapobieganie przestępczości to zasadniczo zadanie obywateli i ich organizacji, policja natomiast powinna ograniczyć się do ścigania sprawców przestępstw. Zdaniem Marka Andrzejewskiego problematyka przestępczości ma kontekst zarówno pedagogiczny jak i socjalny. Regulacje u. p. n. są ściśle związane z codziennymi doświadczeniami nie tyle sądów rodzinnych i policji, ale też wychowawców, nauczycieli i pracowników socjalnych. Powstają programy przeciwdziałania zjawisku przestępczości i demoralizacji młodzieży, dostrzegające wieloaspektowość zagadnienia, wśród których szczególnie oddźwięk zyskała akcja zapoczątkowana jesienią 1997 roku w Radomiu pod, zdaniem Andrzejewskiego, niedobłą nazwą „Małolat”. Wywołała ona liczne spory i kontrowersje, które podzieliło społeczeństwo na tych, którzy opowiadają się za stosowaniem stanowczych środków oddziaływania na młodzież, oraz na tych, którzy sprzeciwiają się arbitralnemu ograniczeniu praw jakiejkolwiek grupy społecznej, w tym przypadku – nieletnich.¹

Działania prewencyjne mogą być podejmowane zarówno przez jednostki do tego powołane a więc policję lub straż miejską, jak i przez samorządy, stowarzyszenia, fundacje, czy też osoby najbardziej zainteresowane problemem, czyli poszczególnych obywateli, grupy sąsiedzkie itd. Tylko kompleksowe działanie i współpraca różnych podmiotów mogą przynieść pożądane rezultaty. Aby tak się stało, działania muszą obejmować zmiany w:

- fizycznym i społecznym otoczeniu człowieka (poprawa warunków ekonomicznych i socjalnych, odpowiednie projektowanie domów i osiedli);
- sposobie działania policji i straży gminnych (lokalne badanie zagrożeń, dobra łączność obywateli z policją, dzielnicowymi, community policing, szybka reakcja na przestępstwo);

---

¹ M. Andrzejewski: *Prawna ochrona rodziny*. Warszawa 1999, s. 165

- prewencji działalności samych obywateli (wzajemna pomoc, działalność wolontariuszy, włączanie samorządów do przeciwdziałania zagrożeniom istniejącym we wspólnocie lokalnej).²

Adresatami działań są w szczególności jednostki i grupy społeczne najbardziej podatne na pokusę popełnienia przestępstwa.

Patologii społecznej przeciwdziałają cały skoordynowany system. Makrosystem przeciwdziałania przestępczości w aspekcie podmiotowym obejmuje systemy resortowe oraz odpowiadające im podsystemy: wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne oraz lokalne. Są to systemy resortów: pomocy społecznej, edukacji i wychowania, zdrowia, sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych i administracji.³

Zdaniem Janiny Czapskiej sposoby zapobiegania przestępczości można charakteryzować przyjmując za punkt wyjścia różnorodne kryteria: cel oddziaływań (prewencja), moment podjęcia reakcji na przestępstwo, przedmiot oddziaływań (sprawca, ofiara, środowisko), formę działań i podmiot działania (ind. lub grupowy).

Liczne badania wykazały, że rodzina odgrywa znaczącą rolę w prowadzeniu skutecznej socjalizacji: dzieci zaniedbywane przez swych rodziców, wzrastający w rodzinach rozbitych są bardziej zagrożone przestępczością, szczególnie, jeśli jedno z rodziców (bądź obydwój) również narusza prawo. Podobnie silną rolę w życiu młodego człowieka odgrywa szkoła. Badania dowodzą, że umiejętne motywowanie uczniów przez szkołę może spowodować u nich odrzucenie kariery przestępczej. Cel ten można osiągnąć przez „zwiększenie skuteczności wychowawczego oddziaływania szkoły na dzieci, zapewnienie regularnego uczęszczania dzieci do szkoły oraz zapobieganie destrukcyjnym zachowaniom w szkole.” Należy jednak zauważyć, że te trzy elementy zależą od prestiżu szkoły, jej organizacji, zdolności i konsekwencji we wprowadzeniu koniecznych zmian.

Zdaniem J. Czapskiej wszystkie typy prewencji można, w mniejszym lub większym stopniu, realizować w społecznościach lokalnych. W literaturze kryminologicznej kompleks takich działań określa się mianem *community crime prevention*.⁴

Programy przeciwdziałające przestępczości nieletnich realizowane przez placówki oświatowe i ośrodki pomocy społecznej

Spośród programów szkolnych na uwagę zasługuje program profilaktyczny „Unikanie zagrożeń – bezpieczny Kraków”. Głównym założeniem programu jest uczenie dzieci od najmłodszych lat, „jak nie stać się ofiarą przemocy, w jaki sposób uniknąć niebezpiecznych sytuacji i jak nauczyć się je rozpoznawać.” Program realizowany jest na trzech poziomach: nauczyciele, rodzice i dzieci. Na początku odbywa się szkolenie nauczycieli w formie 20 godzinnych warsztatów psychologów i pedagogów z Samorządowego Ośrodka Psychologiczno-Pedagogicznego w Krakowie. Po odbyciu tego szkolenia, nauczyciele mogą wykorzystać nowo zdobyte umiejętności w pracy z uczniami na lekcjach wychowawczych.

Dzięki programowi dzieci mają okazję nauczyć się:

- umiejętności odmawiania;

² J. Czapska: *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych – możliwości i granice*, W: J. Czapska i W. Krupiarz (red.): *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, Warszawa 1999, s. 56-57

³ T. Cielecki: *Koordinacja systemu przeciwdziałania patologii społecznej*, W: J. Czapska i W. Krupiarz (red.): *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*. Warszawa 1999, s. 98-104

⁴ J. Czapska: *Zapobieganie... op. cit.*, s. 67

- wyrażania swoich potrzeb;
- ograniczonego zaufania do dorosłych;
- umiejętności proszenia o pomoc;
- określenia cech charakterystycznych i rysopisowych;
- oceny sytuacji jako niebezpiecznej;
- łamania zasad i tajemnic w sytuacji zagrożenia.

Program szkolenia obejmuje zagadnienia takie, jak: Dzieci w świetle zagrożeń w Krakowie; Psychologiczne aspekty prewencji małych dzieci; Rozpoznawanie osób i sytuacji jako bezpiecznych lub nie; Przemoc wobec dziecka; Dziecko wykorzystywane seksualnie; Asertywność w zachowaniu; Metody pracy z młodszymi dziećmi i ich rodzicami przy realizacji programu.; Konstruowanie rocznych planów pracy w placówce realizującej program; Organizacja większych imprez związanych z bezpieczeństwem dziecka; Zasady przeprowadzania monitoringu i ewaluacji programów profilaktycznych; Wykorzystanie środków dydaktycznych i literatury.⁵

Popularyzacja programu możliwa jest dzięki współpracy autorek, pań Dorczak, Niewodowskiej i Dybowicz z krakowską strażą miejską, kuratorem oświaty oraz środkami masowego przekazu. Program ten jest pierwszym programem w Polsce kierowanym do małych dzieci.⁶

Innym programem realizowanym przez szkoły jest program „Żyj normalnie”. Skierowany jest do uczniów klas piątych szkół podstawowych i składa się z następujących tematów: Policja; Wandalizm; Kradzieże; Fajerwerki; Hazard; Narkotyki; Alkohol; Przemoc; Tolerancja i uczciwość. Program prowadzony jest przez nauczycieli oraz policjantów dzielnicowych obsługujących rejon, w którym znajduje się szkoła. Głównym celem tego programu jest zapoznanie dzieci z występującymi zagrożeniami, wskazanie pożądaných wzorów zachowań w sytuacji zagrożenia oraz ściślejsza współpraca różnych służb działających na rzecz bezpieczeństwa. Program został opracowany przy współudziale MEN, Komendy Głównej Policji, Urzędu Wojewódzkiego w Chełmie, Kuratorium Oświaty, Komendy Wojewódzkiej Policji.

Programy przeciwdziałające przestępczości nieletnich realizowane przez instytucje kontroli społecznej i wymiaru sprawiedliwości

Poza szkołą wiele programów realizowanych jest przez Policję. Część z nich jest nałożonych centralnie, część zaś to programy tworzone oddolnie, przy współpracy lokalnych jednostek straży miejskich i społeczności lokalnych.

Na świecie istnieją kraje o scentralizowanych bądź silnie zdecentralizowanych modelach policji. W Wielkiej Brytanii istnieją 52 odrębne organizmy policyjne. Dziś, w dobie przestępczości zorganizowanej, ogólnokrajowej a nawet wielonarodowej, potrzebne są organizmy zespalaające policję w całość. Przykładem na to jest choćby Interpol. Powstała zatem centralna służba informatyczna, czy Państwowa (Narodowa) Służba Wywiadu Kryminalnego. Podobne tendencje są w Holandii, gdzie liczbę odrębnych Policji municypalnych ograniczono ze 148 do 25 regional-

⁵ M. Niewiadomska, *Zapobieganie przestępczości wśród dzieci i młodzieży*, W: red. J. Czapska i W. Krupiarz, *Zapobieganie przestępczości...*, op. cit., s. 80-81

⁶ Ibidem...

nych z 1 ogólnonarodową.⁷ Zmiany te zainspirowały także reformatorów w Polsce, czego efektem jest powstanie Krajowego Centrum Informacji Kryminalnej (KCIK). Pojawia się pytanie, czy jest to potrzebne biorąc pod uwagę, że policja polska jest tradycyjnie scentralizowana. Zdaniem Widackiego Policji polskiej potrzebne są reformy wręcz przeciwne, ułatwiające rozwój oddolnych policji municypalnych, podległych władzom lokalnym, którym bliskie byłyby problemy społeczności, w której funkcjonują.⁸

Takim właśnie centralnym programem możemy nazwać program „Nasz dzielnicowy”, realizowany przez policję. Art. 8a ustawy o Policji pozwala na „tworzenie rewirów dzielnicowych i przydzielenie dzielnicowym zadań z zakresu prewencji kryminalnej oraz zadań nastawionych na inspirowanie społeczności lokalnej do działań w sferze tzw. community policing”. Ust. 1 ustawy mówi, że „komendant powiatowy (miejski) Policji może tworzyć rewiry dzielnicowych na zasadach określonych przez Komendanta Głównego Policji”. Ust. 3 tego artykułu mówi, że po pierwsze «do zadań kierownika rewiru należy w szczególności: rozpoznawanie zagrożeń i przeciwdziałanie przyczynom ich powstawania», po drugie «inicjowanie i organizowanie działań społeczności lokalnych mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz innym zjawiskom kryminogennym», po trzecie «wykonywanie czynności administracyjno-porządkowych oraz innych nie cierpiących zwłoki czynności związanych z zawiadomieniem o przestępstwie i zabezpieczeniem miejsca zdarzenia». Jednocześnie art. 14 ustawy zabrania dzielnicowym czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz czasochłonnych dochodzeniowo-śledczych.⁹

Ustawa zostawia Komendantowi Głównemu policji swobodę w kwestii rewirów dzielnicowych. Zarządzenie komendanta Głównego policji Nr 15 z dnia 23.09.1999 roku podzieliło ustawowy rewir na rejony (na 1 rewir przypadają minimum 3 rejony). Zarządzenie to nakłada na dzielnicowych szereg obowiązków i zadań. „Podstawową formą pełnienia służby dzielnicowego jest «obchód polegający na przemieszczaniu się w granicach przydzielonego rejonu» (§5)”, w czasie co najmniej 60% czasu służby (§5 ust.2). Dzielnicowy ma prowadzić ciągle rozpoznanie przydzielonego mu rejonu pod względem «osobowym, terenowym, zjawisk i zdarzeń mogących mieć wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego» (§ 6).¹⁰

Z interesującego nas punktu prewencji kryminalnej oraz z uwagi na zawarte w nim elementy realizacji community policing, szczególnie ważny jest §11 zarządzenia, który stanowi, iż dzielnicowy „obowiązany jest podejmować niezbędne przedsięwzięcia zmierzające do zapobiegania popełnianiu przestępstw i wykroczeń w terenie”, a także:

- inspiruje organizowanie działań i przedsięwzięć prewencyjnych, współdziałając ze specjalistą do spraw prewencji kryminalnej;
- inicjuje i uczestniczy w spotkaniach organizowanych przez samorządy, szkoły lub organizacje mogące przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa

⁷ J. Widawki: *Rewiry dzielnicowych. Przełom, czy kolejna zmarnowana szansa na reformę Policji*, W: J. Czapska, J. Widawki (red.): *Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, Warszawa 2000, s. 131

⁸ J. Widacki, *Rewiry...*, *op. cit.*, s. 132

⁹ *Ibidem*, s. 128

¹⁰ *Ibidem*, s. 137-138

- i porządku publicznego, zwalczania patologii, właściwej edukacji i wychowania młodzieży;
- informuje mieszkańców o występujących zagrożeniach i udziela instrukcji o sposobach zabezpieczania się, zachowania w określonych sytuacjach oraz organizowania się w celu poprawy bezpieczeństwa;
- uczestniczy w kontrolach obiektów zagrożonych przestępstwami;
- propaguje sposoby technicznego zabezpieczania obiektów zagrożonych przestępstwami;
- utrzymuje stały kontakt z ofiarami przestępstw oraz inicjuje działania mające na celu rozwiązanie problemu strachu oraz organizuje doradztwo profilaktyczne dla tej grupy osób;
- realizuje zadania z zakresu zapobiegania przemocy w rodzinie.”

Wyżej wymienione zadania są typowe w świecie dla policjantów tzw. „pierwszego kontaktu”. Zdaniem Widackiego jest to chwalebne, jednak w Polsce nie do zrealizowania z uwagi na to, iż dzielnicowi to najmniej prestiżowe stanowisko w polskiej policji, obejmowane przez policjantów, którzy przeszli „specjalistyczne przeszkolenie podoficerskie dla dzielnicowych”, oraz po zaledwie dwóch latach służby stałej. Dwudziestoparolatek, po 2 latach służby ma się wykazać doświadczeniem życiowym, specjalistyczną wiedzą z różnych dziedzin polityki społecznej oraz sporymi umiejętnościami socjotechnicznymi.

Dla przeciwwagi przedstawię kilka programów oddolnych, realizowanych przez strażę miejskie. Na początek, program najbardziej znany – „Małolat”.

Był on odpowiedzią na gwałtowne zapotrzebowanie mieszkańców miasta. W 1997 roku Radomiem wstrząsnęło kilka tragicznych w skutkach zdarzeń z udziałem nieletnich. Z uwagi na brutalność i bezsensowność popełnionych zbrodni, nie przeszły one bez echa. W Sylwestrową noc śmiertelnie pobity został uczeń Zespołu Szkół Przemysłu Skórzanego. Dwa miesiące później trzech nieletnich zamordowało 16-letniego ucznia Technikum Ekonomicznego, ponieważ spodobały im się buty i dres ofiary. W sierpniu pijany 16-latek zabił kijem bejsbolowym sąsiada, gdyż ten zwrócił mu uwagę, aby nie niszczył domofonów. Te właśnie wydarzenia zaowocowały powstaniem akcji „Małolat”, w kooperacji: policji, sądu rodzinnego i nieletnich, rzecznika praw dziecka, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Komitetu Ochrony Praw Dziecka oraz Rodzinnego Ośrodka Interwencyjno-mediacyjnego.¹¹ Celem akcji było zapobieganie przestępczości młodzieży za pośrednictwem wzmoczonych kontroli i legitymowania młodocianych w godzinach nocnych. Celem podjętych działań była ochrona nieletnich. Jako miejsca szczególnie zagrożone uznano dworce PKS i PKP, parkingi oraz parki. Według danych policyjnych w ciągu kilku pierwszych miesięcy stosowania programu, przestępczość w docelowej grupie spadła o 1,5%. Wkrótce do akcji „Małolat” dołączono akcję „Wagarowicz”, realizowany przez radomską straż miejską. Wciążu zaledwie dwóch pierwszych miesięcy, spośród 598 wylegitymowanych uczniów 144 było na wagarach.¹²

Jakkolwiek akcja „Małolat” ma swoich wiernych fanów, to ma także wielu antagonistów, także wśród naukowców. Pytka, dla przykładu uważa, że niezależnie od chwalebного profilaktyczno-wychowawczego charakteru akcji, istnieją również jej reperkusje negatywne, a mianowicie dla wielu osób akcja ta była stygmatyzująca-

¹¹ W. Michalik, J. Majewski: *Akcja „Małolat” – program działań opiekuńczo-wychowawczych na ulicach Radomia w godz. 23.00-5.00*, W: J. Czapska, W. Krupiarz (red.): *Zapobieganie...*, op. cit., s.99

¹² M. Niewiadomska, *Zapobieganie...*, op. cit., s.82

ca i naruszająca ich swobody obywatelskie. Zdaniem wielu była prowadzona zbyt brutalnie nastawiona na spektakularność, przypominając źle kojarzące się „łapanki”, niejednokrotnie Bogu ducha winnych młodych ludzi, a i tak nie docierała do istoty problemu, czyli zorganizowanej przestępczości nieletnich, mającej oparcie w przestępczości dorosłych. Zdaniem Pytki, był to klasyczny przypadek „walki z wiatrakami”, oraz usuwania symptomów zamiast przyczyn problemu.¹³

Przestępczość nieletnich stale rośnie. Dzieje się tak na całym świecie, także w Polsce i Holandii. Opinia publiczna zbulwersowana bestialskimi i zupełnie nieuzasadnionymi aktami przemocy dokonywanymi przez młodzież, organizuje „czarne marsze” i domaga się rozwiązania problemu od służb do tego powołanych. Prasa coraz więcej miejsca poświęca młodocianym przestępcom. Obywatele się boją, zwłaszcza że nie wierzą w skuteczność działań Policji i są świadomi ułomności polskiego prawa karnego. Wreszcie postanowiono działać od Radomia. Radomscy radni postanowili rozprawić się z plagą agresji i przestępczości nieletnich w swoim mieście bardzo prostym sposobem – „zdjęciem” nieletnich z ulicy. Wychodząc z założenia, że większość przestępstw ma miejsce w nocy, postanowili przyglądać się ze wzmożoną czujnością, czym zajmuje się młodzież po zapadnięciu zmroku, i wreszcie odwozić do domów małoletnich. Te proste działania: obserwacja, kontrola i odwożenie do domów, składają się na całą akcję. Polska nie była pierwsza z tym pomysłem. Realizują go (od 22.00 do 06.00) także co bardziej konserwatywne stany USA, np. Oklahoma. Trzeba jednak także zaznaczyć, że jakkolwiek przestępczość nieletnich wzrasta, to jednak coraz mniej nieletnich trafia do placówek poprawczych, na rzecz placówek opiekuńczych lub trafia pod nadzór kuratora sądowego.

Instytucja kuratora sądowego dla nieletnich

Jednym z wolnościowych środków karnych jest kuratela sądowa. „Kuratela sądowa dla nieletnich wywodzi się z zastosowania prawa zwyczajowego w pierwszym ćwierćwieczu XIX w i dlatego rządzi się swoją specyfiką. W Wielkiej Brytanii formalnie wprowadzono kuratelę ustawą Probation of Offenders Act z 1907 r., następnie rozszerzono zakres jej stosowania ustawą Criminal Justice Act z 1948 r. Początkowo opierano się na kuratorach społecznych, jednak, w 1917 roku powołano poza kuratorami społecznymi, kuratorów zawodowych.¹⁴

Organ społeczny i pomocniczy sądu w Polsce, jakim jest kurator sądowy, jest ściśle związany z sądownictwem dla nieletnich.¹⁵ Z reguły wymieniane są 4 modele systemu kurateli sądowej dla nieletnich: kontrolną, casework, kontroli i opieki aktywizującej i wychowawczej¹⁶. Tak, więc praca kuratora „polega na opracowaniu odpowiedniego układu nacisków i idących za nimi sankcji formalnych oraz na sprawowaniu kontroli zewnętrznej nad nieletnimi.”¹⁷ Ważnym czynnikiem jest odpowiednia organizacja współpracy ze strony rodziców, szkoły, zakładu pracy. System kontroli jest szczególnie uwypuklony w sprawach gdy podopieczny ma orze-

¹³ L. Pytka: *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Warszawa 2001, s. 255, por. H. Iwanicki: *Kontrowersje wokół „Akcji Małolat”, „Opieka – Wychowanie – Terapia”* 1998, Nr 4/36

¹⁴ M. Kalinowski: *Zarys...*, op. cit., s. 211-212

¹⁵ L. Pytka: *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Warszawa 2001, s. 268

¹⁶ M. Kalinowski: *Zarys metodyki pracy kuratora...*, op. cit., s. 213

¹⁷ L. Pytka: *Pedagogika...*, op. cit., s. 271

czony wyrok w zawieszeniu od groźbą umieszczenia go w zakładzie karnym czy poprawczym. Istotnym mankamentem tego systemu jest sformalizowanie roli kuratora, ograniczenie jej do „dozorowania”. Kuratela zakłada aktywną postawę kuratora, zmierzająca do przygotowania podopiecznego do pracy i do udziału w życiu publicznym oraz do korzystania z dóbr kultury, a także do umiejętnego spędzania czasu wolnego od nauki bądź pracy. W modelu systemu kurateli opierającej się na kontroli, brak miejsca na pełne poznanie nieletniego. System kurateli dla nieletnich, który zmierza do pełniejszej realizacji postulatów pod adresem resocjalizacji nieletnich, w warunkach środowiska otwartego, jest model kurateli oparty na metodzie indywidualnych przypadków – caseworku. Cechą charakterystyczną tego systemu jest tworzenie wokół nieletniego odpowiedniej sytuacji zachęcającej do podejmowania określonego typu aktywności oraz tworzenie zależności o charakterze wewnętrznym.

Podstawową zasadą jest traktowanie każdego przypadku indywidualnie, kurator jest w warunkach tego systemu jedynie osobą wspierającą, podsuwającą właściwe rozwiązanie, powinien przy tym uwzględniać fakt samostanowienia przez podopiecznego o swym losie i nie osądzania jego osoby. Głównym zadaniem kuratora jest opracowanie na podstawie dokładnej diagnozy, studium osobowości podopiecznego i odpowiedniego do tego studium systemu zabiegów wychowawczych i kontrolnych. Wobec negatywnych postaw podopiecznego, kurator musi odwoływać się do działań preparacyjnych, przeciwstawiać im postawy aprobowane społecznie i dążyć do ich asymilacji przez nieletniego, co jest sprzeczne z głównymi założeniami caseworku.

Następny model resocjalizacji nieletnich, w warunkach kurateli sądowej, nazywany systemem kontroli i opieki aktywizującej, został zaproponowany przez Czesława Czapówa i Stanisława Jedleńskiego. W systemie tym kurator jest organizatorem oddziaływań wychowawczych, będąc jednocześnie przedstawicielem i wyrazicielem woli sądu. Cechą systemu kontroli i opieki aktywizującej jest szeroka współpraca ze środowiskiem. W efekcie kurator sądowy staje się organizatorem życia nieletniego, z zachowaniem pełnego i aktywnego uczestnictwa w tym procesie, samego nieletniego.

Do koncepcji modelu kurateli opartej na kontroli i opiece aktywizującej nawiązuje proponowany przez Stanisława Górskiego model kurateli wychowującej, który eksponuje psychoterapeutyczne funkcje caseworku. Istota kurateli wychowującej polega na stwarzaniu i wdrażaniu podopiecznego w coraz to nowe sytuacje, uczące go i powodujące u niego zmiany w sferze systemu wartości, motywacji i postaw wobec innych ludzi oraz grup społecznych. Metodyka kurateli wychowującej zawiera się przede wszystkim w procedurze indywidualnych przypadków, dostosowanych do resocjalizacyjnych wymogów, w zależności od diagnozy przypadków.¹⁸

Praca kuratora sądowego jest przede wszystkim działalnością resocjalizacyjną w skali jednostki, polegającą na modyfikowaniu jej zachowań, systemu wartości i postaw. Celowi temu najlepiej służy metoda indywidualnych przypadków, która obejmuje postępowanie diagnostyczne, opracowanie projektu resocjalizacji jednostki w oparciu o dane z diagnozy, oraz resocjalizację przypadku.

W swej pracy kurator posługuje się zasadami wychowującymi. Zasadą „twarzą w twarz” wytwarza silne pozytywne więzy emocjonalne między kuratorem

---

¹⁸ M. Kalinowski: *Zarys...*, *op. cit.*, s. 213-215

i nieletnim. Stosuje zasadę akceptacji nieletniego takim jakim jest. Poprzez zasadę optymizmu pedagogicznego wierzy w zdolność nieletniego do korzystnego rozwoju. Zasadą respektowania wywołuje przekonanie jednostki, aby ona sama chciała skorygować swoje życie. Stosuje zasadę indywidualizacji, gdyż każdy pod różnymi względami jest inny i niepowtarzalny. Istotna jest zasada współuczestnictwa, kompleksowego traktowania, nie tylko przez pryzmat popełnionego przez nieletniego czynu karalnego. A także zasady kształtowania perspektyw, współpracy ze środowiskiem, systematyczności, szybkości, praworządności i humanizmu.¹⁹

W swej pracy kurator wykorzystuje metody pobudzające aktywność podopiecznego, ukierunkowujące ją oraz podtrzymujące. Do grupy metod pobudzających należą metoda informacji, wzorów osobowych oraz zaleceń, poleceń i rozkazów, a także metoda wyrażania sugestii i ocen oraz metoda doradzania wychowawczego i przekonywania.

Przekazywanie decyzji jest najczęściej stosowaną metodą ukierunkowującą aktywność podopiecznego. Przekazywanie decyzji może dotyczyć celów, zadań lub określenia środków działania. Przekazując wychowankowi decyzję, co do celów

i zadań, pozostawiamy mu jednocześnie swobodę wyboru środków służących do ich realizacji. Sprzyja to rozwijaniu inwencji i samodzielności, podnosi efektywność działań, może więc okazać się bardzo korzystne wychowawczo. Kurator przekazując decyzję, powinien wiele uwagi zwrócić na jasność i zrozumiałość przekazywanych informacji. W celu ujawnienia i korekty odstępstw od przyjętego kierunku aktywności podopiecznego, kurator powinien stosować różne metody kontroli”.

W celu podtrzymywania aktywności podopiecznego, kurator może stosować metody oparte na zależności wewnętrznej, do których należą: *organizowanie doświadczeń* i *oddziaływanie dyscyplinujące* oraz *oddziaływanie wychowawcze* przez wpływ osobisty. Kurator pracując w świetlicy terapeutycznej lub w ognisku wychowawczym może stosować metody socjotechniczne, jak metoda sytuacyjna, metoda psychodramy itp.

Współpraca kuratora ze środowiskiem.

a) oddziaływanie na rodzinę powinno zmierzać do usunięcia tkwiących w niej podstawowych przyczyn nieprzystosowania społecznego podopiecznego. Zadaniem kuratora jest szeroko pojęta pedagogizacja rodziców oraz zapobieganie wpływom zjawisk patologii na podopiecznego;

b) współpraca ze szkołą stanowi kolejny element oddziaływania kuratora na środowisko. Podstawowa płaszczyzna współpracy kuratora ze szkołą, dotyczyć powinna uzgadniania metod uspołecznienia podopiecznego oraz włączenia rodziców do współpracy wychowawczej. Zrozumienie sytuacji podopiecznego przez szkołę, dyskrecja i takt pedagogiczny nauczycieli oraz indywidualizacja wymagań stanowią istotny warunek powodzenia oddziaływań resocjalizujących;

c) w kręgu oddziaływań resocjalizujących kuratora znajdują się także grupy rówieśnicze. Kurator może zetknąć się z działaniem młodzieżowych grup destruktywnych, jak gangi, paczki, szajki itp. Konieczne staje się podjęcie walki o przekształcenie tych grup w zespoły akceptowane społecznie lub o osłabienie ich wpływu na podopiecznych. Walka z wpływem grupy destruktywnej na podopiecznego może polegać bądź na przekształceniu tej grupy zgodnie z celami wycho-

¹⁹ Ibidem, s. 220-224

wawczymi, bądź na przeciwstawieniu jej grupy konstruktywnej, która dzięki swej atrakcyjności i walorom gratyfikacyjnym stać się ma dla nieletniego nową grupą odniesienia.²⁰

Środki wychowawcze mogą być stosowane wobec nieletnich, którzy wykazują przejawy demoralizacji, oraz wobec tych, którzy popełnili czyn karalny. W świetle przepisów u.p.n. dopuszczalne jest orzeczenie wobec nieletniego więcej niż jednego środka wychowawczego, pod warunkiem, że środki te nie wykluczają się wzajemnie.²¹ Artykuł 6 u.p.n. zawiera dwa katalogi środków wychowawczych: środki pozostawiające nieletniego w dotychczasowym środowisku oraz środki wymagające przeniesienia go do innego środowiska.²²

Upomnienie jest środkiem przewidzianym dla nieletnich o niewielkim stopniu demoralizacji. Niejednokrotnie sam pobyt w sądzie działa na nich wystarczająco przestrogę na dalsze życie. Poprzez zobowiązanie nieletniego do odpowiedniego postępowania sąd może nałożyć kilka obowiązków, z których najważniejszy i często nakładany (jeśli jest taka możliwość) jest obowiązek naprawienia szkody. Obowiązek ten, w połączeniu z pojednaniem z ofiarą, od wielu lat stosowany jest w USA oraz krajach Europy Zachodniej. Łączy się to z mediacją pomiędzy ofiarą a sprawcą, która jednak pomimo szczyrych chęci nie funkcjonuje w Polsce. Podobnie nałożenie nadzoru odpowiedzialnego rodziców, instytucji lub kuratora pozostawia nieletniego w jego środowisku. Nadzór rodziców lub opiekunów orzekany jest, gdy zbędna jest ingerencja osoby z zewnątrz, np. kuratora. W podobnym przypadku sąd może orzec nadzór opiekuna prawnego lub fizycznego nad nieletnim. Innym wyjściem jest nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy lub osoby godnej zaufania, pod warunkiem, że udzielią oni poręczenia za nieletniego.²³ Jeśli sąd uzna, że takie rozwiązanie będzie niewystarczające, może orzec nadzór kuratora, kierować o kuratorskiego ośrodka pracy z młodzieżą, zakazać prowadzenia pojazdów mechanicznych, nakazać przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego, czy też umieścić w instytucji lub organizacji powołanej do przygotowania zawodowego, w rodzinie zastępczej, w placówce resocjalizacyjnej albo w odpowiedniej placówce opiekuńczo-wychowawczej.²⁴

Programy przeciwdziałające przestępczości nieletnich inicjowane oraz realizowane przez społeczności lokalne

Dodatkową formą lokalnej prewencji kryminalnej są grupy sąsiedzkiej czujności, zachęcające mieszkańców do wzmożonego baczenia na okolicę i zawiadomiania o podejrzanych zdarzeniach sąsiadów albo policji. Zgodnie z założeniami programu Neighbourhood Watch, obywatele zaangażowani w działania prewencyjne w swoim sąsiedztwie (zarówno pasywne, jak i aktywne) będą mniej się bali. Aby taki program lokalny był zorganizowany prawidłowo, należy przejść 5 etapów wstępnych:

- 1) Zebranie danych o problemach nękających społeczność;
- 2) Analiza danych o problemach i ich interpretacja;

²⁰ M. Kalinowski: *Zarys...*, *op. cit.*, s. 224-233

²¹ B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków 2004, s. 238 – 239.

²² K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2001, s. 77.

²³ B. Stado-Kawecka, *Prawne...*, *op. cit.*, s. 239 – 245.

²⁴ B. Stańdo-Kawecka: *Prawne podstawy resocjalizacji*. Kraków 2004, s. 238

- 3) Ustalenie strategii działania;
- 4) Implementacja;
- 5) Ocena programu.²⁵

Wynikiem realizacji naczelnego celu sądu powinna być trwała zmiana zachowania się nieletnich wobec prawa i społeczeństwa. Osiągnięcie takiego celu możliwe jest jedynie przy uruchomieniu procesu resocjalizacji nieletnich i konsekwentnej jego realizacji”.²⁶

Jak podaje Barbara Stańdo-Kawecka, obecnie w Polsce istnieją wolnościowe środki karne, jakimi są: warunkowe przedterminowe zwolnienie, warunkowe umorzenie postępowania karnego i warunkowe zawieszenie wykonania karnego. Według danych zawartych w statystykach sądowych warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w roku 1996 stanowiło 51% ogółu skazań w sądach I instancji, w roku 1997 – 53%, a w roku 1998 – 55%. Kodyfikacja karna z 1997 roku rozszerzyła możliwości stosowania wolnościowych środków karnych, zwiększając jednocześnie zakres orzekania dozoru. Zgodnie z przepisami kk i kkw „oddanie sprawcy pod dozór możliwe jest nie tylko w razie orzekania środka związanego z poddaniem go próbie, ale m.in. także w razie skazania na karę ograniczenia wolności oraz na wniosek skazanego opuszczającego zakład karny po odbyciu kary pozbawienia wolności”.²⁷

Programy przeciwdziałające przestępczości nieletnich przestępców realizowane w Holandii – wybrane przykłady

Na ustawodawstwo karne w Holandii składają się: Kodeks karny (Penal Code), Kodeks postępowania karnego (the Code of Criminal Procedure), oraz ustawy dodatkowe (Special Acts). Ponadto, holenderskie prawo karne jest skoordynowane prawem unijnym. Wszystkie akty Unii Europejskiej, po przegłosowaniu w parlamencie holenderskim, automatycznie są publikowane i wchodzi w życie.²⁸

W roku 2003 58'989 nieletnich było przesłuchiwanym przez policję w charakterze podejrzanego o popełnienie czynu karalnego. (Źródło: Policyjne Statystyki Holenderskie, CBS). Jest to ogromna liczba. W związku z tym w Holandii realizuje się szereg programów przeciwdziałających przestępczości nieletnich. Ja przedstawię trzy najważniejsze z nich. Dwa w tym rozdziale realizowany był w latach 2003 – 2006, oraz trzeci HALT, realizowany z powodzeniem już od 1981 roku na terenie całego kraju.

Najważniejsze trendy w Holandii pokazują, że:

- natura przestępstw popełnianych przez nieletnich staje się coraz bardziej gwałtowna;
- przestępstwa popełniają głównie chłopcy, choć przestępczość dziewcząt wzrasta z każdym rokiem;
- nieletni z mniejszości narodowościowych są nadreprezentowani;

²⁵ J. Czapska: *Zapobieganie przestępczość w społecznościach lokalnych – możliwości i granice*, W: J. Czapska i W. Krupiarz (red.): *Zapobieganie...*, op. cit., s. 70-71

²⁶ M. Kalinowski, *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, W: Franciszek Kozaczuk, Bronisław Urban red. *Profilaktyka i resocjalizacji młodzieży*, Rzeszów 2004., s. 211.

²⁷ B. Stańdo-Kawecka, *Nieletni w polskim prawie karnym*, Kraków 2000, s. 214 – 215.

²⁸ W. Hoyng, F. Schlingmann: *"The Netherlands", EC Legal Systems: An Introductory Guide*, Maurice Sheridan, J. Cameron (red.): London 1992, s. 1-42

- znaczna część zakłóceń spokoju społecznego i przestępstw jest popełniana przez notorycznych przestępców, i jest ona skoncentrowana w konkretnych terenach.²⁹

Profilaktyka przestępczości w Holandii skupiona jest na czterech dziedzinach: przestępczość nieletnich, przemoc, przestępstwa biznesowe i gospodarcze, oraz integralność wielokulturowego społeczeństwa holenderskiego.

Poprawić Młodych „Young”

W 2003 roku rząd holenderski przyjął projekt programu „Poprawić młodych”, skierowanego przeciwko przestępczości nieletnich. To część większego programu „Do bezpieczniejszego społeczeństwa”, programu przyjętego przez ten sam rząd w 2003 roku. Program „Poprawić młodych” zawiera 58 działań wymierzonych w profilaktykę przestępczości i przeciwdziałaniu recydywie.

Program „Poprawić młodych” zawiera 5 podprogramów, z których jeden odnosi się bezpośrednio do nieletnich. Ta część jest wycelowana w dwie grupy: nieletnich, którzy popełnili czyn karalny po raz pierwszy (first offenders) oraz nieletnich recydywistów. Działanie nastawione jest na szybką reakcję przeciwdziałającą ponowne popełnienie przestępstwa przez nieletniego. Pierwsze zachowanie przestępcze jest często sygnałem, że sytuacja rodzinna nieletniego nie funkcjonuje tak, jak powinna. W takich przypadkach jest istotne, by zaangażować rodziców w program, by zdefiniować problemy rodzinne nieletniego i dać nieletniemu i jego rodzinie odpowiednie wsparcie. W takim przypadku skierowanie rodziny do organizacji opieki nad młodzieżą da większą efektywność w przeciwdziałaniu powtórzenia się zachowania kryminalnego niż orzeczenie grzywny lub nakaz wykonania pracy społecznej. Jednakże rodzina musi być świadoma, że musi także wziąć udział w programie, jeśli chce uniknąć innych form kary dla dziecka. Nieletni recydywiści (juvenile persistent offenders) stanowią odmienny problem. W ich przypadku działania są nakierowane na przeciwdziałanie powstawaniu długotrwałych karier przestępczych. W tym celu, będzie konieczne dokładnie zbadanie nieletnich w porządku nabywania dobrego obrazu o samym sobie oraz ich środowisku, aby interwencje były dobrze wymierzone.

Celem programu są ochrona dzieci z grupy ryzyka przed popełnieniem przestępstwa oraz ochrona dzieci, które już popełniły czyn karalny, przed popełnieniem kolejnego. Sens programu stanowi rozpoznanie czynników ryzyka w jak najwcześniejszym etapie, skierowanie, jeśli to konieczne, młodych ludzi (oraz ich rodziny) do odpowiednich organizacji socjalnych lub edukacyjnych, przy czym akceptowanie interwencji nie jest konieczne, ale presja jest wywierana, oraz ewaluacja efektywności. Grupę docelową stanowią młodzi ludzie (oraz ich rodzice), którzy jeszcze nie popełnili żadnego przestępstwa (młodzi w ryzyku = youth at risk), a także młodzi ludzie (oraz ich rodzice), którzy popełnili pierwszy czyn karalny (first offenders).

Odpowiedzialność za przestępczość nieletnich to problem całego rządu. Ministerstwo Sprawiedliwości jest odpowiedzialne za wprowadzenie w życie programu na poziomie głównym. Każdy dział programu ma jednak własnego managera, z szerokim doświadczeniem praktycznym, którego zadaniem jest zakotwiczenie programu w działalność już istniejących instytucji i programów przez nie realizowane. Dla kontroli programu i monitoringu postępów i konsekwencji jego funkcjono-

²⁹ *Juvenile crime – Prevention of first-time offenders and reduction of recidivists*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Listopad 2004/F&A/4830

wania powołano komitet, któremu podległe są wszystkie jednostki, a w którym są przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwa Zdrowia, Opieki Społecznej i Sportu.

Operacja MŁODZI (YOUNG) realizowana jest pod zarządem Ministerstwa Zdrowia, Opieki Społecznej i Sportu, Ministerstwa Edukacji, Kultury i Nauki, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Polityki Społecznej i Pracy oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, i jest używany do zabezpieczenia międzyrządowej współpracy.

Na poziomie regionalnym istotna jest współpraca z miejscowymi placówkami resocjalizacyjnymi. W tych placówkach, pracownicy placówek koordynują aktywności operacyjne i priorytety na poziomie taktycznym między sobą. Poprzez tą współpracę na wszystkich poziomach, polityka społeczna może uzyskać akceptację na poziomie regionalnym. Państwo, prowincje jak i miasta mają wspólną odpowiedzialność nad polityką młodych. Miasta są odpowiedzialne za zarządzanie ogólnej, generalnej, polityki młodych i profilaktycznej polityki dla trudnej młodzieży.³⁰

Jeugd Terecht 2003 – 2006 Programme

Drugim programem realizowanym przez rząd holenderski jest Jeugd Terecht 2003 – 2006 Programme. Ukazuje on, w jaki sposób rząd holenderski zamierza rozwiązać problem przestępczości nieletnich. To część rządowego programu „Bezpieczeństwa Publicznego”. Celem programu Jeugd Terecht jest: zapobieganie wkraczaniu nieletnich na drogę przestępstwa oraz redukcja recydywy tych, którzy już wcześniej popełniali przestępstwa. Zwyczajowość, efektywność i łańcuch współpracy to priorytety w tym programie.

Zwalczanie przestępczości nieletnich to wspólny problem wielu różnych ministerstw, prowincji, miast policji, instytucji pomocy dzieciom i sądowych. Spójność pomiędzy różnymi działaniami oraz współpraca między zaangażowanymi wieloma autorytetami, są sprawami najwyższej wagi.

Customisation czyli zamówienie społeczne. Wszelkie programy realizowane są na rzecz problemów, które zgłaszane są przez same społeczeństwo. Wskazuje ono dwa główne problemy: brak wsparcia i recydywa.

Oferowanie wychowawczego wsparcia. → Rodzice są odpowiedzialni za swe dzieci do czasu ich pełnoletności. Kiedy dziecko zostaje zatrzymane przez policję za popełnienie przestępstwa, rodzice także zostaną uwikłani w proces sądowy. Jeśli jest to wymagane, zaoferowane będzie wsparcie wychowawcze z, lub bez przymusu, lub nawet z użyciem siły. Rodzice dzieci, które nie ukończyły jeszcze 12 roku życia, a popełniły czyn karalny, otrzymają specjalny przewodnik pedagogiczny dla dzieci poniżej 12 roku życia: Odpowiedź – Stop.

Intensyfikacja propozycji dla nieletnich przestępców recydywistów → Jednym z kluczowych celów jest walka z przestępczością recydywistów, czyli młodych ludzi w wieku od 12 do 17 lat, którzy popełnili przynajmniej 5 przestępstw lub więcej, z których sporządzone zostały raporty policyjne. Na ogół popełniają oni mnóstwo przestępstw o niskiej szkodliwości społecznej, popełnianych przeważnie w grupach, jak i zostają zatrzymywani za zakłócanie spokoju. Nieletni muszą zostać zidentyfikowani na wczesnym etapie i muszą być ukarani szybko i konsekwentnie.

³⁰ V. Jammers: *Crime Prevention in the Netherlands. Status quo and future developments*, W: H.-J. Kerner, E. Marks, *Deutschen Stiftung für Verbrechensverhütung und Straffälligenhilfe*, Hannover 2004, http://www.praeventionstag.de/content/9_praev/doku/jammers/index_9_jammers.html

Więcej opcji otworzy się dla policji by mogli nałożyć kary na miejscu, w chwili zatrzymania. Odpowiednie regulacje zostaną zaadoptowane w porządku, by móc podjąć bardziej efektywną walkę z przestępczością nieletnich recydywistów.

Wpływ na efektywność programu mają stosowane sankcje.

Przegląd sankcji → Kary i środki sądowe dla nieletnich muszą być wymierzone w resocjalizację i reedukację. To ważne, by młodzi przestępcy mogli powrócić do społeczeństwa, i by ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa ograniczyć do minimum. Programy dla nieletnich przestępców poprzez HALT (pozasądowe porozumienie zawierające pracę społeczną lub program edukacyjny), pracę społeczną, w czasie przedprocesowego zatrzymania, podczas wykonywania przez nieletniego kary lub w kontekście probacji nieletnim będą obradowane pod kątem ich efektywności przez odpowiednią komisję w 2005 roku. Programy uznane za najefektywniejsze, złożą się na zbiór sankcji dla nieletnich.

Przedłużenie ilości sankcji → Jest istotne, by mieć wystarczającą ilość sankcji by zapewnić szybką i efektywną odpowiedź dla kryminalnego zachowania nieletnich. Dlatego ilość miejsc w placówkach dla nieletnich czy w placówkach szkolnych jak Lenn Mills czy Den Engh zwiększona została ilość miejsc. (Trzeba tu wskazać, iż w Polsce nieletni nierealizujący swojego obowiązku szkolnego czekają nawet po 4 lata na miejsce w placówce opiekuńczo-wychowawczej, po czym kończą 18 lat i pozostają z wykształceniem podstawowym. Na zwiększenie liczby miejsc nie ma funduszy.)

W sierpniu 2003 roku wprowadzono w życie nowy środek: „Zatrzymanie nocne” (Night detention) dla nieletnich w czasie przedprocesowym. W dzień nieletni idzie normalnie do szkoły, zaś na noc wraca do ośrodka. Wnioski z trzyletniego eksperymentu są pozytywne. W związku z tym liczba ośrodków realizujących program będzie wzrastać.

Uczyniono wstęp do przymusowej opieki postresocjalizacyjnej (after care) → Kiedy nieletni przeszedł przez karę, opieka post jest ważna w zapobieżeniu, by nieletni nie wrócił do dawnych nawyków. Obecnie pomoc post jest dobrowolna. Trwają badania, czy przymusowa pomoc post nie powinna być nakładana z urzędu na nieletnich, którzy sprawiają wrażenie podatnych na powrót do dawnego życia przestępczego.³¹

Istotny okazał się też łańcuch współpracy, który w Polsce niemal nie istnieje ze względu na obowiązującą ustawę o ochronie danych osobowych. Wprowadzono ewaluację studium przypadku → Nieletni przestępca musi zostać szybko skonfrontowany z odpowiedzialnością wymiaru sprawiedliwości na jego przestępcze zachowanie. W związku z tym, nieletni który popełnił czyn karalny będzie odąd omawiany w „ewaluacji studium przypadku” między policją, prokuratorem oraz pracownikiem Rady Ochrony Praw Dziecka. Celem dyskusji jest zdecydowanie szybko i na podstawie wszystkich dostępnych informacji, jaką sankcją odpowiedzieć na karalne zachowanie nieletniego. Program ten został wprowadzony w 2003 roku. Pomocne w ewaluacji jest Biuro Danych Osobowych → założone w lipcu 2004 roku zapewnia właściwe informacje odnośnie możliwości mających do dyspozycji w bieżącej legislacji prywatności dla administracji by wymieniać informacje o nieletnich. Admi-

---

³¹ *Juvenile crime – Prevention of first-time offenders and reduction of recidivists*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Listopad 2004/F&A/4830

nistracja oraz agencje mogą udać się do biura by otrzymać stamtąd interesujące ich informacje.

Krótszy czas reakcji → Założenie jest takie, iż czas stracony pomiędzy chwilą przestępstwa a zatrzymaniem nieletniego pod zarzutem popełnienia czynu karalnego i następnie czasem, gdy zostaje orzeczona kara bądź środek zaradczy, powinien być możliwie jak najkrótszy, ponieważ to ma największy wpływ na przestępczość nieletnich. Do takich wniosków doszło wiele organizacji współpracujących z niepełnoletnimi, którzy popełniają przestępstwa i którzy tego nie robią.³² Polskie sądownictwo również idzie tym torem, wprowadzając chociażby bardzo medialne „Sądy 24-godzinne”.

Holenderskie prawo karne prowadzi także program HALT³³, który jest skrótem od Het Alternatief. HALT oferuje alternatywę dla zaskarżenia prokuratora dla nieletnich przestępców w wieku od 12 do 18 lat, z których większość to początkujący przestępcy. Każdego roku około 20'000 nieletnich korzysta z programu HALT. Stop jest drugim programem, realizowanym przez tą samą placówkę, skierowanym do nieletnich poniżej 12 roku życia.³⁴

Także probacja jest w Holandii (podobnie, jak i w Polsce) ważnym aspektem procesu resocjalizacji. Cel probacji to promocja reintegracji przestępców ze społeczeństwem, redukując przez to ryzyko recydywy. Jej głównymi narzędziami są: nakaz pracy społecznej oraz programy reintegrujące. To także nadzór nad skazanymi, którzy opuścili więzienie. Rada Opieki nad Dziećmi (The Child Care and Protection Board), rodzinne ośrodki pomocy społecznej oraz zespoły kuratorskie razem grają ważną rolę w udzielaniu pomocy nieletnim przestępcom.³⁵ Kuratela funkcjonuje w sposób zbliżony do modelu polskiego, jest to model sądowiczy, zatem nie będę tu powtarzać tego, co już wyżej napisałam.

---

³² Ibidem

³³ Więcej na ten temat w artykule A. Czajkowska, D. Czajkowska-Ziobrowska: HALT – Het ALTeratief. Holenderska alternatywa dla tradycyjnego systemu sądownictwa, W: D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak (red.): *Edukacja dla Bezpieczeństwa. Bezpieczna Szkoła. Bezpieczny Uczeń*. Poznań 2007

³⁴ <http://www.jusitie.nl/english/publications/tasks/youth.asp>

³⁵ <http://www.jusitie.nl/english/themes/tasks/enforcement.asp>